

*Tiem, kas vēlas būt
sava ceļa noteicēji*

ĀRPUS LABIRINTA

Dīpaks Melhotra

*Zoldnera
izdevniecība*

Saturs

Priekšvārds. Stāsts par sieru	5
1. Gudrā grāmata	13
2. Makss	19
3. Zeds	23
4. Kāpēc?	29
5. Pat tas, kas šķiet «neiespējams»	39
6. Augšup	45
7. Lielais	51
8. Ārā no labirinta	57
9. Kurš pievāca manu sieru?	63
10. Tavu sieru pievācu es	71
11. Sienas	79
12. Labirints peles apziņā	83
13. Pele, kas nelidzinās citām	91
14. Dažas peles mēdz būt pārāk lielas	95
JAUTĀJUMI PĀRDOMĀM UN DISKUSIJĀM	101

Priekšvārds

Stāsts par sieru

**Tieši te sākas vēl neizpētīts ceļš uz
panākumiem profesionālajā karjerā un
dzīvē kopumā...**

Kad grāmata tiek pārdota 20 miljonu eksemplāru lielā tirāžā, tas ir pietiekami, lai to atzītu par ievērojamu notikumu mūsdienu grāmatu pasaulē. Cienot miljoniem cilvēku, kuri izlasījuši Spensera Džonsona mazo grāmatiņu «Kurš pievācis manu sieru?», es uzskatu par pienākumu paskaidrot, kāpēc man radusies vēlme apstrīdēt šī brīnišķīgā «siera» stāsta galveno ideju. Ceru, ka pratīšu to izdarīt pietiekami saprotami jau pirmajās lappusēs.

Grāmata, ko jūs šobrīd turat rokās, tika iecerēta kā patstāvīgs darbs – un arī uztvert to vajadzētu tāpat. Taču es neesmu pārsteigts, ja man jautā, kas mani vadīja: vēlme atspēkot «siera» stāsta autora viedokli vai vienkārši paplašināt, papildināt to. Citiem vārdiem, kā es attiecos

pret viņa galveno ideju: vai uzskatu to par nepareizu vai vienkārši nepietiekami produktīvu? Abos gadījumos atbilde ir «jā».

Tie, kuri ar grūtībām tiek galā ar lielām (vai pat mazām) pārmaiņām dzīvē, uzskata grāmatu «Kurš pievācis manu sieru?» par gana pārlicinošu. Tā kalpo par noderīgu atgādinājumu atzīt, ka izmaiņas ir neizbēgamas, nav mūsu varā tās kontrolēt, un mums sevī ir jāatrod spēks piemēroties tām un virzīties tālāk uz priekšu. Šo koncepciju nekādi nevar nosaukt par triviālu. Taču tā ir nepietiekami produktīva. Pat tad, kad nepieciešamība samierināties ar pārmaiņām šķiet vienīgā reālā iespēja, mums nav pienākuma bez ierunām pieņemt tās un pielāgoties tām. Ir jāsaprot, kāpēc mums tās uzspiež, kā mēs spēsim vairāk kontrolēt savu dzīvi nākotnē, vai mērķi, kuriem sekojam, ir pareizi un kas no mums tiks prasīts, lai izvairītos nokļūt labirintos, kuros mūs pastāvīgi cenšas iedzīt apkārtējie. Citiem vārdiem, lai gūtu panākumus un iemantotu laimi, ar prasmi pielāgoties pārmaiņām vien ir nepietiekami.

Turklāt mēdz būt situācijas, kad galvenā «siera» stāsta ideja ir ne tikai neproduktīva, bet pat bīstama. Iespējams, mums vajadzētu divreiz padomāt, pirms sacīt citiem, ka viņiem nekavējoši jāsamierinās ar ierobežojumiem.

Varbūt mums nevajadzētu ieteikt topošajiem novatoriem, problēmu risināšanas speciālistiem, uzņēmējiem un vadītājiem netērēt laiku mēģinājumiem noskaidrot, kādēļ apstākļi ir izveidojušies noteiktā veidā, bet pieņemt apkārtējo pasauli tādu, kāda tā ir? Varbūt mums nevajadzētu teikt cilvēkiem, ka viņi ir vienkārši peles, kas meklē sieru kāda cita izveidotā labirintā? Grāmatas «Kurš pievācis manu sieru?» autors šādus secinājumus neizdara, taču daudziem tie šķiet acīmredzami.

Mūsu grāmatas mērķis – palīdzēt lasītājiem apšaubīt savus pieņēmumus attiecībā uz ierobežojumiem, ar kuriem viņi saskaras, un rosināt viņus veikt soļus, kas nepieciešami, lai mainītu ne tikai savu uzvedību, bet arī izveidojošos apstākļus (vidi, kādā viņi dzīvo). Noturīgu precedentu, stingru sociālo normu, resursu nepietiekamības un paaugstinātu apkārtējo gaidu apstākļos cilvēki var nenovērtēt savu spēju kontrolēt likteni, mainīt apstākļus (vidi) un pārvarēt ierobežojumus, ar kādiem viņi saskaras. Panākumi karjeras izaugsmē, inovāciju, uzņēmējdarbības, problēmu risināšanas, biznesa attīstības, radošajā un personības izaugsmes jomās bieži ir atkarīgi no spējas mest izaicinājumu aizspriedumiem, pārveidot apkārtējo vidi un spēlēt pēc citiem – pašiem pēc saviem – noteikumiem.

Tāpat kā Spenseram Džonsonam, arī mani galvenie varoņi ir peles, kas dzīvo labirintā. Mūsu gadījumā tie ir trīs drosmīgi un zinātkāri varoņi: Makss, Zeds un Lielais. Ceļojums, kurā jūs sekosiet līdzi, kā attīstās un krustojas viņu likteņi, palīdzēs atskārst – tā vietā, lai vienkārši reaģētu uz izmaiņām un tērētu savu dzīvi siera meklējumiem, ikviens no mums ir spējīgs atrast izeju no labirinta vai pat pārveidot to pēc saviem ieskatiem. Mēs paši varam radīt jaunu vidi un reālijas, taču vispirms mums ir jāatbrīvojas no dziļi sakņotajiem priekšstatiem par sevi kā bezpalīdzīgām pelēm, kurām nākas dzīvot viņām izveidotā labirintā. Tieši to Zeds cenšas paskaidrot Maksam: «Redzi, problēma jau nav tā, ka pele dzīvo labirintā, bet gan tā, ka labirints pastāv peles apziņā.»

Šī grāmata domāta cilvēkiem un organizācijām, kas atzīst, ka atrodas esošo apstākļu lamatās; tiem, kas neatlaidīgi strādā, un, iespējams, pat gūst panākumus dzīvē un darbā, taču tajā pašā laikā tiecas atrast jēgu vai īstenot pilnībā savu potenciālu tajā, ko viņi dara. Tā ir domāta tiem, kas spēlē (iespējams, pat ļoti labi) spēli, ko paši nav izvēlējušies; tiem, kuru pieeja panākumu kaldināšanā ir balstīta uz lietu kārtošanas veco paņēmienu pilnīgu mainīšanu, nevis to vienkāršu pārskatīšanu; tiem, kas meklē iedvesmu vai iedrošinājumu, kad prāto par to,

ko var un vajag izdarīt ar turpmāko savas dzīves daļu. (Ja neesat pārliecināti, ka atbildstat kādam no iepriekš aprakstītajiem cilvēkiem, vienkārši izlasiet šo grāmatu – tā ir ļoti īsa!)

Maksu, Zedu un Lielo es izdomāju jau sen. Taču stāsts par viņu piedzīvojumiem turpina mani iedvesmot katru reizi, kad es to pārlasu. Ceru, ka arī jūs tas iedvesmos. Tomēr vairāk par visu es ceru, ka šī grāmata izsauks jūsu sejā smaidu un jums radīsies vēlēšanās saprast, kas tieši ir licis pasmaidīt.

Tā vietā, lai vienkārši reaģētu
uz izmaiņām un tērētu savu dzīvi
siera meklējumiem, ikviens no
mums ir spējīgs atrast izeju no
labirinta vai pat pārveidot to pēc
saviem ieskatiem. Mēs paši varam
radīt jaunu vidi un reālijas, taču
vispirms mums ir jāatbrīvojas no
dziļi sakņotajiem priekšstatiem
par sevi kā bezpalīdzīgām pelēm,
kurām nākas dzīvot viņām
izveidotā labirintā.

1.

Gudrā grāmata

Tā izraisīja revolūciju. Vēsts par šo lielo atklājumu – visu problēmu risinājumu, – zibenīgi izplatījās pa visu labirintu. Diez vai bija kaut viena pele, kas nebūtu dzirdējusi, par ko rakstīts Gudrajā grāmatā.

Atklājums bija neticami nozīmīgs, turklāt tas neprasīja pārāk lielas prāta spējas. Jo pat mazākajam pelēnam ir zināms, ka dižu patiesību atskārsei visupirms nepieciešamas izcilas intelektuālas dotības. Lūk, kāpēc Gudrās grāmatas saturu sāka uzskatīt ja ne par visnozīmīgāko, tad katrā ziņā par visnoderīgāko patiesību gan. Un šī patiesība izrādījās pārsteidzoši vienkārša.

Grāmatā bija skaidri pateikts: *Pārmaiņas ir neizbēgamas*. Var sēdēt un žēloties par pārmaiņām, vai

mainīties kopā ar tām. No pārmaiņām nevajag baidīties, ar pavērsieniem vajag samierināties. Jūs nevarat kontrolēt to, kas notiek labirintā. Tas, ko jūs varat kontrolēt, ir tikai jūsu reakcija uz notiekošo.

Atklājuma jēga bija saprotama visiem, taču tas nebūt nenozīmēja, ka katra no pelēm bija spējīga pieņemt šo atskārsmi kā rīcības rokasgrāmatu vai instrukciju. Dažas no pelēm šajā ziņā guva panākumus: tās samierinājās, ka pārmaiņas ir neizbēgamas un nav kontrolējamas. Tās atzina savu nespēju kontrolēt labirintā notiekošo (viņas to sauca par savu likteni) un piespieda sevi pielāgoties.

Taču lielākajai daļai peļu neveicās tik labi. Tās ik pa laikam turpināja piedzīvot paralizējošas baiļu lēkmes, depresiju un izmisumu. Taču tagad šādi brīži atgadījās ne tik bieži. Galu galā šo peļu dzīves kvalitāte labirintā arī jūtami uzlabojās.

Saprotams, bija arī tādas peles, kas reti domāja par Gudrās grāmatas sniegto mācību. Tās principā tai piekrita, taču viņām nebija ne laika, ne gribas, lai mainītu ierasto uzvedību. Ne velti saka – no ieradumiem ir grūti atbrīvoties. Šīs peles sev apsolīja, ka ar to nodarbosies vēlāk – varbūt nākamnedēļ, bet varbūt nākamgad.

Kopumā dzīve labirintā ievērojami mainījās. Agrāk, kad siers tika pārvietots no vienas vietas uz citu, peles

krita izmisumā. Tās nevarēja saprast, kas noticis. Viņas nolādēja savu likteni. Peles sēdēja vietā, kur reiz bija atradies siers, un lūdzās, lai tas tur atgriežas. Viņas kļuva nervozas, niknas, histēriskas, un tas padarīja viņu jau tā grūto dzīvi vēl grūtāku.

Taču tagad, pēc iepazīšanās ar Gudro grāmatu, peles sāka reaģēt citādāk. Siera pazušana tāpat kā agrāk tika uztverta sāpīgi, un tāpat kā agrāk nebija iespējams saprast, kāpēc tas vienā vietā pazuda un parādījās citā. Taču tagad peles ilgi neskuma un devās jaunu siera krājumu meklējumos.

Vispirms jauna siera meklējumos devās tie, kas pilnībā bija pieņēmuši Gudrās grāmatas filozofiju. Savukārt tie, kas jauno filozofiju apguva ar grūtībām un kuriem nebija viegli atteikties no vecajiem ieradumiem, prom devās ne tik ātri. Taču arī viņi saprata, ka ir jāmainās atbilstoši situācijai, un galu galā devās meklēt sieru citviet.

Iemācījušās mainīties līdz ar labirintā notiekošajām pārmaiņām, peles bija guvušas nozīmīgus panākumus siera meklējumos. Viņas sāka atrast to daudz ātrāk nekā agrāk. Gudrajai grāmatai bija taisnība! Peles atrisināja siera problēmu: sāka to dabūt vairāk un ātrāk nekā agrāk. Vai gan iespējams no dzīves vēlēties kaut ko vairāk, ja tu esi parasta pele?

Ar laiku tās pārstāja interesēties par siera pārvietošanas iemesliem. Visi bija vienisprātis, ka atbildes uz tādiem jautājumiem vienkārši nepastāv. Tās vairs necentās kalt plānus, kas spētu traucēt siera pārvietošanu. Tikai muļķi domā, ka savu likteni var vadīt. Taču, pats galvenais, vairs neviens un nekad neuzdeva bezjēdzīgo jautājumu: «Kur ir mans siers? Kurš to pievāca?»

Dzīve kļuva vienkāršāka. Tagad viss noveda līdz ļoti vienkāršam vienādojumam:

Tu gribi sieru

+

Te siera vairāk nav

=

Dodies kaut kur citur, lai atrastu sieru.

Lai ko arī teiktu, pelei labirintā patiešām nav nekā svarīgāka par sieru.

Taču tad...

Tad... parādījās Makss.

Un viņš bija ne tāds kā citi.

2.

Makss

Vēl būdams mazs pelēns, Makss reiz pajautāja saviem vecākiem, no kurienes ir radies labirints. Vecāki nesaprata jautājumu. Kad viņš atkal nelika mieru mammai un tētim, viņi tam pateica, ka uz dažiem jautājumiem atbilžu nav un arī nevar būt un ka labirints vienkārši *pastāv*. Kad Makss jautāja, kāpēc labirintam ir tieši tāda un ne citāda forma un kādēļ tajā ir tik daudz nevajadzīgu eju, viņi tam atbildēja: «Tev nav veltīgi jātērē laiks nevienam nevajadzīgiem «kāpēc». Tā vietā tev ir jāiemācās orientēties labirintā. Tu neatradīsi sieru, ja sēdēsi un uzdosi muļķīgus jautājumus. Tu tiksī līdz sieram tikai tad, ja, cik vien ātri spēsi, skriesi pa labirintu. Labirints ir jāpieņem kā esošs – iepriekš dots. Ir jāstrādā ar to, kas tev ir dots. Nav piedienīgi mazam pelēnam domāt par to, ko viņš varētu darīt citādi.»

Taču Makss nebija apveltīts ar spēju pakļauties visam bez ierunām, tāpēc turpināja apnīkt vecākiem, draugiem, skolotājiem – visiem, kas bija tik neuzmanīgi, lai ielaistos ar viņu sarunās. Jo vairāk jautājumu pelēns uzdeva, jo skaidrāk redzēja, ka apkārtējiem ar saprašānu nebija kaut kas kārtībā. Tie, iespējams, daudz ko *zināja*, taču maz ko saprata.

Reiz Maksa rokās nonāca Gudrā grāmata. Tā iesvēla viņā dusmas. Viņš nevarēja saprast, kā peles var akli noticēt tur rakstītajam. Viņas, neuzdodot nekādus jautājumus, nolēma pieņemt pārmaiņas tikai tāpēc, ka Gudrā grāmata tās sauca par neizbēgamām un nevadāmām.

Taču Makss nebija tāds kā visi. Un, izlasījis grāmatu, viņš rīkojās tieši pretēji. Makss nolēma noskaidrot, kas pievāca sieru un kāpēc šis *kāds* to pārnesa no vienas vietas uz citu. Pelēns nolēma saprast, kāpēc labirints ir tieši tāds, kāds tas ir. Viņš nolēma mainīt labirintā to, kas viņam nepatika, un nekavējoties ķērās pie lietas.

Kopš tās dienas aizritēja ne mazums laika.

3.

Zeds

Zeds atšķirās no citām pelēm ar to, ka nepievērsa sieram lielu nozīmi. Viņš ēda sieru tāpēc, ka tas palīdzēja uzturēt labu fizisko formu. Bet par savu fizisko formu viņš rūpējās tikai tādēļ, ka tā viņam bija nepieciešama, lai uzturētu pie labas veselības prāta spējas.

Zeds bija izpelnījies gudrinieka reputāciju, neskatoties uz to, ka tikai nedaudzas peles bija iesaistījušās ar viņu dziļdomīgās sarunās par nopietnām lietām. Viņš bija iemantojis popularitāti, taču parasti izteicās vienīgi par svarīgiem jautājumiem un tikai tad, kad sarunu iesāka kāds cits. Zedam patika pavadīt laiku kompānijā, taču tikpat augstu viņš vērtēja iespēju būt vienatnē.

Zedam piemita liela pievilcība. Viņa acu skatienā un vieglajā smīnā slēpās kaut kas tāds, kas saistīja auditorijas

uzmanību. Parasti par Zeda klausītājiem kļuva peles, kurām patika pavadīt laiku viņa sabiedrībā un klausīties, ko viņš saka. Pēc saskarsmes ar Zedu viņas juta jaunas enerģijas pieplūdi. Neviens nespēja skaidri pateikt, kāpēc viņam bija tik liela ietekme uz pelēm.

Tās zināja – un ar laiku to uzzināja arī visas pārējās peles – vienīgi to, ka Zeds nebija līdzīgs nevienam citam. Viņu neuztrauca siers, viņš necentās iemācīties orientēties labirintā un neuzskatīja par savu pienākumu ievērot citu peļu noteikumus un ieradumus. Taču visiem nez kāpēc bija skaidrs, ka Zeds mīlēja savu dzīvi – peles dzīvi – vairāk nekā jebkurš cits, ko viņi pazina.

Tāpēc tie, kas pazina Zedu vai bija dzirdējuši par viņu, vienlaikus gan cienīja viņu, gan baidījās no tā. Viņi cienīja Zedu, tāpēc ka tā piemērs – dzīvesveids – iedvesmoja viņus gūt panākumus. Bet baidījās tāpēc, ka ar savu eksistenci vien viņš pierādīja, ka pat tas, kurš nepieņem vispārējos priekšstatus par svarīgām lietām dzīvē, var būt tikpat vai pat vēl laimīgāks nekā jebkura cita pele labirintā.

Reiz, kad Zeds sēdēja domīgs kādā no labirinta atzariem, viņam apkārt sapulcējās neliela grupa peļu. Pacēlis acis, Zeds ievēroja, ka peles deg nepacietībā parunāt ar viņu. Zeds jau sen bija pieradis pie līdzīgām

neplānotām, neformālām diskusijām. Viņš bija pieradis, kā tās aizsākās, kā noritēja un kā beidzās, tāpēc negaidīja nekādus pārsteigumus.

Droši vien tieši tāpēc jau tos sauc par pārsteigumiem.

*Pat tas, kurš nepieņem
vispārējos priekšstatus par
svarīgām lietām dzīvē, var būt
tikpat vai pat vēl laimīgāks nekā
jebkura cita pele labirintā.*

4.

Kāpēc?

Grupā bija vairāki pusaugu pelēni. Viens no viņiem saņēma visu drosmi un ierunājās pirmais.

«Zini, Zed,» iesāka jauniņais pelēns, «mēs te ar draugiem apspriedām Gudro grāmatu. Mēs runājām par to, kā mums iemācīties pieņemt pārmaiņas un izvairīties no bezjēdzīgiem spriedelējumiem par to, *kāpēc* tās notiek. Tu jau zini – Gudrajā grāmatā sacīts, ka pārmaiņas ir neizbēgamas un tās nav iespējams kontrolēt... Tad, lūk, viens no maniem draugiem teica, ka tevi maz uztrauc grāmatas atklāsmes, ka tu neticot tam, kas tur rakstīts. Bet tas nozīmē... Nu, tātad, es vēlos teikt, ka manā skatījumā tev nav taisnība. Tādā ziņā, ka... Protams, man gribētos dzirdēt, kāpēc tu tā domā. Visi runā, ka tu esi izcils domātājs, īsts gudrinieks. Taču... es zinu, ka tu

maldies. Kā tu vispār vari noraidīt mūsu laika izcilāko atklājumu – visu laiku izcilāko! Es cerēju, pareizāk būtu teikt, mēs cerējam paklausīties, ko tu šajā sakarībā vari pateikt. Vai varbūt grāmatā uzrakstītais ir nepatiess? Tu nepiekrīti tam, ka pārmaiņas ir neizbēgamas?»

«Nē,» pasmaidīja Zeds. «Nevaru teikt, ka es tam nepiekrīstu. Gudrajā grāmatā viss ir uzrakstīts pareizi. Pārmaiņas patiešām ir neizbēgamas.»

Pelēns uzelpoja ar acīmredzamu atvieglojuma sajūtu. Viņš juta, ka jāpateicas Zedam, un jau grasījās izteikt savu pateicību, kad pēkšņi Zeds atkal sāka runāt: «Es nevaru teikt, ka es tam nepiekrītu,» atkārtoja Zeds, «taču uzskatu, ka tas nav svarīgi. Tas ir nebūtiski.»

Pelēns sastinga. Viņam būtu daudz vieglāk, ja Zeds ar viņu sāktu strīdēties. Būtu nepatīkami, ja sacītu – tavi spriedumi ir nepareizi, taču izdzirdēt, ka tavi uzskati ir bezjēdzīgi, bija daudz nepatīkamāk.

«Kā tu vari ko tādu sacīt!» iesaucās pelēns.

«Nu, ko,» atbildēja Zeds, «tādā gadījumā atļauj man sākumā uzdot tev jautājumu. Tu teici, ka pārmaiņas ir neizbēgamas. Taču kāpēc tu šo atklājumu uzskati par tik vērtīgu?»

«Tas... parāda mums, kā vajag dzīvot. Palīdz saprast, kas ir svarīgi. Paskaidro, ko mēs varam kontrolēt, bet ko

nevaram, proti, palīdz koncentrēt uzmanību uz galveno. Tas māca mums, kā vislabāk izmantot savu laiku,» pelēna balss sāka atgūt pārliecību. «Šis atklājums māca mums būt efektīvākiem. Lūk, kur tā vērtība – un, iespējams, ne tikai tajā vien.»

«Ļoti labi,» teica Zeds. «Tas patiešām ir iespaidīgs uzskaitījums.»

Pelēns priecājās par viņam izteikto atzinību.

«Bet vai tu neiebilstu, ja es tev uzdotu vēl vienu jautājumu?» pānteresējās Zeds.

«Jā, protams,» atsaucās pelēns.

«Tu saki, ka šis atklājums palīdz saprast, kas ir svarīgi,» iesāka Zeds. «Tādā gadījumā saki man: ko svarīgu tu esi iemācījies? Uz ko tev būtu jākoncentrējas? Kāda mērķa īstenošanai tev būtu jāvelta savs laiks? Kā sasniegšanā tu esi efektīvs? *Pēc kāda rādītāja* tiek vērtēta tava efektivitāte?»

Pelēns uzmanīgi palūkojās uz Zedu. Viņš iedomājās, ka nāksies atbildēt uz visiem jautājumiem pēc kārtas, un jau grasījās to darīt, bet tad pēkšņi pār viņu nāca atklāsme. Atbilde bija tikai viena – viena un tā pati uz visiem uzdotajiem jautājumiem. Un pelēns sastinga, pārsteigts par izdarīto atklājumu.

Tobrīd viņiem apkārt bija sapulcējies liels bars peļu.

Visu galvas bija pavērstas pret jauno pelēnu. Visi gaidīja, ko viņš atbildēs. Nepacietība auga ar katru mirkli.

«Siers,» atbildēja pelēns. «Uz visiem taviem jautājumiem ir tikai viena atbilde – siers. Mani mācīja, ka svarīgāks par sieru nav nekas. Tas ir galvenais, uz ko mums mācīja koncentrēt uzmanību. Tā meklējumiem mēs tērējam visu savu laiku. Vislabākie pie mums skaitās tie, kas vislabāk prot atrast sieru. Mūsu efektivitāte – rādītājs, pēc kura mēs mērām panākumus, – tiek noteikta vienīgi pēc tā, cik siera mums ir.»

Un pēc tam viņš piebilda vēl vienu noslēguma frāzi. Tā nebija reakcija uz to, ko prasīja Zeds. Tā bija reakcija uz viņa paša pārsteidzošo atklājumu.

«Vai tad tas tā nav?» ar triumfa apziņu bilda pelēns.

Un tā bija atbilde – secinājums, nevis jautājums.

Zeds saprotoši pasmaidīja.

Pūli tikmēr auga satraukums. Visiem šķita, ka pelēns viņus ir nodevis.

«Ko tas viss nozīmē?» naidīgi uzkliedza viens no vecajiem. «Kāds labums no šīs diskusijas? Kas tu tāds esi, lai izlemtu, kas ir būtisks un kas ne? Tu taču piekriti tam, ka pārmaiņas ir neizbēgamas, ka tās nevar kontrolēt un...»

«Tam es nepiekritu,» pārtrauca viņu Zeds. «Es nepiekritu tam, ka pārmaiņas nevar kontrolēt.»

«Ja tu tam nepiekrīti, tātad esi muļķis,» paziņoja vecais.

«Pilnīgi iespējams.»

«Kas gan var būt svarīgāks par to?» naidīgi turpināja vecais. «Kas gan pelei var būt vēl būtiskāks par to? Vai tiešām tu negribi, ka mēs meklējam to, kas var mūs padarīt laimīgus?»

Zeds turpināja vērot pelēnu. Tas pievirzījās tuvāk viņam, tālāk no puļa. Zeds sirsnīgi palūkojās uz viņu un sacīja, atbildot vecajam, taču adresējot vārdus jaunietim:

«Es ne vien vēlos, lai jūs meklētu laimi, bet lai jūs patiešām to atrastu. Vai gan iespējams meklēt laimi, ja pats meklēšanas process jūs nedara laimīgus?»

«Nē,» ar rūgtumu balsī teica pelēns. «Ne jau labirintā. Labirintā var meklēt tikai sieru. Un šiem meklējumiem nav gala. Neatkarīgi no tā, cik daudz siera mums ir, mēs turpinām to meklēt. Šeit nav iespējams atrast laimi. Šeit var atrast tikai sieru.»

Pūli bija pārņēmusi bezcerība. Vecais pārgāja uzbrukumā:

«Tie ir tikai skaisti vārdi. Tie neko nemaksā. Pelēm labirints ir jāpieņem tāds, kāds tas bijis no sākta gala. Pelēm vajag domāt tikai par to, kā labāk orientēties labirintā. Kad siers pazūd, tām ir jādomā vienīgi, kā to

no jauna atrast. Un par ko tad tu mums piedāvā tā vietā domāt?»

Zeds palūkojās uz veco un pasmaidīja. Nedaudz paklusējis, viņš atbildēja: «Vispār jau pastāv ne mazums interesantu un svarīgu lietu, par kurām ir vērts padomāt. Piemēram, vai jūs kādreiz esat aizdomājušies par to, *kāpēc* pārmaiņas ir neizbēgamas? Vai kādreiz esat vēlējušies uzzināt, *kāpēc* labirints ir tieši tāds, kāds tas ir? Kādam mērķim tas kalpo? Vai jums nekad nav ienācis prātā pajautāt, *kāpēc* peles tērē visu savu mūžu siera meklējumiem? Kad siers pazūd, jūs nevēlaties pajautāt: *kurš* pievāca manu sieru?»

Pēdējais jautājums pārpildīja puļa pacietības mēru. Gluži kā pēc komandas peles sāka dumpoties. No visām pusēm skanēja izsaučieni:

«Tā ir veltīga laika šķērdēšana!»

«Kāpēc vispār jāuzdod šādi jautājumi?»

«Tas ir muļķīgi!»

«Vienkārši smieklīgi!»

«Tas taču nav nopietni!»

«Veltīgi!»

«Neviens taču nezina, *kurš* pievāc sieru!»

«Uz to nemaz nevar būt atbildes!»

Pamazām pūlis nomierinājās, un uz kādu brīdi atkal visi

pieņem. Bet tad klusumu pārtrauca balss, kas atskanēja no pūļa aizmugures. Balss bija spēcīga, pārliccināta un mierīga – gandrīz vienaldzīga. Jaunais diskusijas dalībnieks izteica vārdus uzsvērti un nesteidzīgi, lai tos dzirdētu visi.

«Es zinu, *kurš* pievāc sieru,» viņš teica. «Un zinu, kāpēc to pārvieto no vienas vietas uz citu.»

*Vai jūs kādreiz esat vēlējušies
uzzināt, kāpēc labirints ir tieši
tāds, kāds tas ir? Kādam mērķim
tas kalpo? Vai jums nekad nav
ienācis prātā pajautāt, kāpēc
peles tērē visu savu mūžu siera
meklējumiem? Kad siers pazūd,
jūs nevēlaties pajautāt: kurš
pievāca manu sieru?*

5.

Pat tas, kas šķiet «neiespējams»

Pūli pārņēma šausmas. Visi pagriezās, lai redzētu, kurš izteicis šos nepiedienīgos vārdus, kurš uzdrošinājies izdarīt tādu paziņojumu, – un ieraudzīja Maksu. Bija pagājis gandrīz gads, kā viņu neviens nebija redzējis. Viņam bija svētsvinīgs izskats.

Makss it kā skatījās cauri drūzmai. Viņa skatiens bija pievērsts Zedam. Šķita, ka pūli viņš vienkārši neievēro.

«Es zinu, kurš pievāc sieru,» atkārtoja Makss, «un es izstāstīšu tev, kāpēc tas notiek.»

Viņš vērsās tikai pie Zeda.

Pūlis klusēja. Peles varēja uzlūkot šo izaicinošo apgalvojumu par vājprātīgā murgiem, taču pēc Maksa acīm bija redzams, ka viņš nav sajucis prātā. Katrs no klātesošajiem atsevišķi saprata, ka Makss nejoko. Taču

visiem kopā viņiem negribējās pat izskatīt šādu iespēju. Viņi nezināja, ko domāt. Ikviens gaidīja, ka kāds cits izdomās, kā viņiem būtu jārikojas, ka kāds no pūļa izlems, kā visiem būtu jāreaģē.

Galū galā tas pats vecais nicinoši nošņāca: «Smieklī nāk! Mums nav laika uzklaut visādas blēņas. Mums šeit noris nopietna diskusija. Vai tev nešķiet, ka uzvedies ļoti rupji, iejaucoties šādā veidā? Mūs nenobiedēs tavas muļķīgās piezīmes. Iesim, draugi! Šī diskusija nekur nenovedīs. Turklāt ir jau vēls. Personīgi man ir daudz patīkamākas nodarbes.»

Vecais bija nodemonstrējis satriecošas oratora dotības. Nu, ja neņem vērā faktu, ka viņš nebija īsti pārliecināts par saviem vārdiem. Un citas peles bija pateicīgas viņam par šo mēģinājumu glābt situāciju. Sanākušie lēnām izklīda. Viņi vēl turpināja šaubīties par to, vai ir vērts doties prom, bet ar laiku šīs šaubas izgaisīs. Pēc nedēļas par notikušo visi būs jau piemirsuši. Tiesa, izņemot mazo pelēnu.

Pūlis bija izklīdis. Zeds domīgi raudzījās aizgājušo peļu virzienā. Makss piegāja pie viņa.

«Es gribētu ar tevi parunāt,» teica Makss.

«Nemaz nešaubos, ka man būs interesanti paklausīties, ko tu teiksi,» atbildēja Zeds.

«Pēdējā gada laikā esmu piedzīvojis pārsteidzošas lietas,» turpināja Makss. «Tik daudz visa kā ir noticis. Esmu daudz redzējis, daudz iemācījies un daudz paveicis. Zed, man šķiet, tu esi vienīgais, kurš spētu saprast to, ko vēlos izstāstīt, un novērtēt šīs informācijas svarīgumu. Vai uzklausīsi mani?»

«Jā.»

Makss pienāca vēl tuvāk un apsēdās pretī Zedam. Viņš ievēroja, ka sarunbiedrs izskatās ļoti jauns. Viņš bija daudz dzirdējis par Zedu un sagaidīja, ka tas izrādīsies gados vecāks.

«Es sāksu no sava ceļojuma paša sākuma. Lūdzu, notici, ka manā stāstā viss ir patiesība – pat tas, kas šķiet neiespējams.»

«Labi,» teica Zeds.

«Lūk, ko es piedzīvoju...» iesāka Makss.

6.

Augšup

«Tieši pirms gada es kaut ko apsolīju sev. Citiem vārdiem, pieņēmu lēmumu – visgrūtāko no visiem, kādus man nācies pieņemt. Es nolēmu noskaidrot, kāpēc labirints ir tieši tāds, kāds tas izskatās, uzzināt, kāpēc siers te pazūd, te uzrodas un kas to pārvieto. Tobrīd man nebija nekāda pamata ticēt, ka es pratīšu atrast atbildes uz visiem šiem jautājumiem. Zināju vien to, ka šiem meklējumiem nāksies veltīt visu savu dzīvi. Vairākas nedēļas es sarunājos ar citām pelēm, it īpaši ar vecajām. Katrai no tām es vaicāju, vai tās nezina atbildes uz maniem jautājumiem. Neviens neko nezināja. Turklāt neviens pat nesaprata, kāpēc es kaut ko tādu vēlos uzzināt. Ziņkāre piemīt visām jaunajām pelēm, taču tas nenozīmē, ka viņu ziņkāre var tikt arī apmierināta. Viņi man teica,

ka ne visiem jautājumiem, kas sākas ar vārdu «kāpēc», ir atbildes – un, pat ja tādas ir, pelēm tās zināt nav nepieciešams. Tā nav peļu darišana – uzdot jautājumus. Mums viss ir jāpieņem tāds, kāds tas ir. Taču redzi, Zed, es tā dzīvot nevarēju. Es nespēju ar to samierināties.

Galū galā es nonācu pie tā paša secinājuma, pie kāda nonāk katrs pelēns. Man kļuva skaidrs, ka pele, kura dzīvo labirintā, nekad nevarēs uzzināt atbildi uz jautājumu «kāpēc?». Taču atšķirībā no citām pelēm es neizdarīju nākamo loģisko soli – nepārstāju interesēties par dažādiem «kāpēc».

Tieši otrādi, es atskārtu, ka pastāv bezgala daudz dažādu lietu, kuras pele var uzzināt un saprast... un galū galā es nolēmu izkļūt *ārpus* labirinta.

Sākumā ideja šķita absurda.

Ko nozīmē «izkļūt *ārpus* labirinta»? Kā kaut kas tāds vispār ir iespējams? Taču, lai kā arī centos atrast citādu risinājumu, mana aizrautība ar patiesības noskaidrošanu mudināja nonākt tieši pie tāda lēmuma. Un tā es sāku prātot, kā to iespējams paveikt.

Jau zināju, ka labirintam ir robežas – galējās sienas, aiz kurām nav eju, tāpēc sāku meklēt veidu, kā tikt cauri šīm sienām. Nekas nesanāca. Tad es mēģināju izrakties pa apakšu sienai cerībā atklāt kaut kādu *viņpasauli* zem zemes – un atkal cietu neveiksmi.

Es nonācu pie secinājuma, ka vienīgais ceļš uz ārpusauli atrodams... kaut kur «augšā».

Šeit jāpiezīmē, ka vairumam peļu nekad nerodas vajadzība vērst skatienu nekur citur kā tikai uz priekšu, pa kreisi, pa labi un uz leju – turklāt uz leju mēs skatāmies tikai tad, kad vēlamies uzlasīt no zemes pēdējās siera kripatas. Protams, bērņībā mēs bieži izstiepām kaklus virzienā, kas ir pretējs zemei, un ar labpatiku noraudzījāmies gaismas avota virzienā. Taču ar laiku pārlicinājāmies, ka tur nav nekā noderīga, un mums kļuva apgrūtināti ar to nodarboties.

Es nolēmu, ka man atkal vajag palūkoties tajā virzienā. Kā jau tas bija gaidāms, neko neieraudzīju. Šķita, ka sienas slienas augšup un iestiepjas bezgalībā. Taču es nepadevos. Es skatījos augšup no ikviena labirinta punkta. Veltījis tam daudz dienu, reiz es izdarīju atklājumu. Es kaut ko ieraudzīju.

Pamanīju – ja izmēra garumu ēnai, ko met siena kādā labirinta ejā, bet pēc tam izmēra ēnu, ko met siena tajā pašā virzienā paralēlā ejā, tad ēnu garums atšķirsies. Tas nozīmēja, ka gaismas avots atradās kaut kur augstāk un atšķirīgā attālumā no katras sienas, un sienu augstums nebija bezgalīgs. Šādā atklājumā nebija nekā šokējoša. Taču pēc vairāku dienu pārdomām par šo tēmu es

atklāju, ka varu izskaitļot leņķus, kādos gaisma krīt katrā koridorā, un noteikt sienu augstumu.

Es veicu nepieciešamos aprēķinus un noteicu sienu augstumu. Izrādījās, ka līdz sienas augšai iespējams tikt, novietojot vienu virs otras četras peles. Tā kļuva par nopietnu problēmu.

Tad es sāku uzkrāt sieru un kraut to kaudzē. Taču arī šī iecere neko nedeļa. Siers bija nepietiekami ciets, lai noturētu manis paša svaru. Katrs mēģinājums tikt siera kaudzes augšā beidzās ar to, ka izrādījās iestidzis sierā, viss pilnībā aplīpis ar to.

Es pat centos rāpties pa sienu, izmantojot nagus. Un atkal nekas nesanāca.

Taču reiz, kad man jau gandrīz bija apsīkušas idejas, atgadījās pārsteidzošs notikums. Es satiku tādu peli, kādu nekad agrāk nebiju redzējis. Šis jaunais paziņa, šķiet, apgāza visus priekšstatus par pelēm. Iespējams, viņš bija vienīgais, kas varēja atrisināt manu problēmu...

Viņu sauca Lielais.»

7.

Lielais

Visi viņu sauca par Lielo, taču tas nebija viņa īstais vārds. Lieta tāda, ka viņš bija stiprinieks, lai arī ne pati lielākā pele labirintā. Viņam nebija ģenētiskas noslieces milža izmēru sasniegšanai, kā tas dažkārt gadās starp pelēm, vienkārši viņš bija spēcīgākā pele labirintā. Lai to noteiktu, nebija vajadzīgas nekādas sacensības. Lielajam piemita tik milzīgs spēks, kādu citām pelēm pat iedomāties grūti. Turklāt viņš bija liels tāpēc, ka vēlējās tāds būt, un vēl tāpēc, ka nenoguris strādāja savu mērķu sasniegšanai.

Pelēm reti ienāk prātā nodarboties ar fiziskiem vingrinājumiem. Labirintā tā praktiski ir nedzirdēta lieta. Pēc tā nav nekādas vajadzības: lai iegūtu sieru, īpašs spēks nav nepieciešams. Turklāt Lielais ēda ne pārāk daudz. Tajā laikā, kad peles parasti apēd visu sieru, ko

atrod, Lielais ēda tieši tik daudz, cik nepieciešams, lai uzturētu muskuļu tonusu. Bieži vien pēc tam, kad viņš beidza ieturēties, zemē palika neapēsts siers. Citas peles par to brīnījās. Pēc viņu domām, ēšanu var beigt tikai tad, kad tavā priekšā vairs nav palikusi pat ne mazākā siera kripatiņa.

Atšķirībā no citiem, Lielais nekad nedeīvās ēdiena meklējumos. Viņam tas nebija vajadzīgs. Ja, ierodoties barošanas vietā, Lielais konstatēja, ka tur siera nav, tas viņu neuztrauca, jo ikdienas treniņi paredzēja tādu skriešanas distanci pa labirintu, ka ik pēc dažām stundām viņš noteikti uzdūrās jaunām siera kaudzēm. Retos gadījumos, kad sieru neatrada, viņš vienkārši neēda. Draugi viņam vaicāja:

«Kādēļ gan tev šodien nedoties siera meklējumos?»

«Es tādās spēlītēs nepiedalos,» vienaldzīgi atteica viņš.

Un tad peles devās ceļā bez viņa.

Varētu jautāt – kāpēc tik daudz pūliņu muskulatūras attīstīšanai? Kāpēc tik daudz laika tērēt fiziskiem vingrinājumiem? Kam tas vajadzīgs? Kāda tur jēga? Šos jautājumus Lielajam uzdeva visi, kam vien nebija slinkums.

Visbiežāk viņš neko neatbildēja. Taču, kad atbildēja, runāja ļoti īsi:

«Jēga ir manī.»

Un nevienam pat prātā neienāca prasīt tālākus skaidrojumus.

Lielais bija apmierināts ar savu likteni. Viņš bija sev atklājis nodarbi, kas patika un darīja viņu laimīgu. Lielajam bija vienalga, ko par viņu domā citi. Viņu neuztrauca, ka apkārtējie nesaprata, kā var par laimi uzskatīt to, ar ko viņš nodarbojas. Tā bija viņa personīgā recepte. Citām pelēm tā varēja būt citāda. Un tādu lietu stāvokli Lielais uzskatīja par gluži normālu.

Viņš neievēroja, ka atrodas labirintā. Tas nebija būtiski. Dzīve labirintā neradīja nekādus ierobežojumus. Viņam bija daudz draugu un daudz brīva laika saskarsmei ar tiem. Taču pats galvenais bija, ka apkārtējā vide sniedza viņam iespēju pievērsties iemīļotajai nodarbei, ļaujot iemantot laimi un dvēseles mieru. Lūk, kāpēc viņš neizjuta vajadzību nodarboties ar prātojumiem par labirintu – līdz brīdim, kad...

Reiz Lielais sajuta, ka viņa dzīvē kaut kas ir mainījies, un pirmoreiz iedomājās par labirintu – ievēroja tā pastāvēšanu. Bet par to mēs parunāsim nedaudz vēlāk. Starp citu, neilgi pirms tam Lielais iepazinās ar Maksu.

Un tieši līdz šim brīdim mēs esam nonākuši Maksa stāstā.

Kādu spēli spēlējat jūs?

Vai tā jūs apmierina?

8.

Ārā no labirinta

Makss turpināja savu stāstījumu:

«Kāda jaukā dienā pie manis atnāca Lielais un sacīja, ka esot dzirdējis par manu neprātīgo ieceri. Vārdu «neprātīgs» viņš izteica ar smaidu, it kā vēlētos pasvītrot savu vienaldzību pret citu viedokli. Es nebiju pazīstams ar Lielo. Pat nekad netiku dzirdējis par viņu, taču viņa izskats mani pārsteidza. Es nevarēju iedomāties, ka pele var būt tik spēcīga un tik pilnīga. Kad viņš bilda, ka visi viņu dēvē par Lielo, es nevilus pasmaidīju.

Lielais teica, ka nejauši dzirdējis, kā vairākas peles pļāpājušas par «to dīvaini Maksu», kurš tiecas pēc nerasniedzama mērķa. Viņš sāka ausīties, kad dzirdēja, ka viens no tenkotājiem izteicās – man esot jāpārtrauc šī bērnišķīgā aizraušanās un jāatrod sev nedaudz siera. Kad šīs peles sarunbiedrs skarbi izteicās, ka es dzīvoju savā

iedomu pasaulītē, spēlēju pats pēc saviem noteikumiem un sniedzu sliktu piemēru jaunajai paaudzei, Lielais nolēma, ka viņam ir jāatnāk un jāpaskatās uz mani.

Viņš neinteresēja, kāpēc es vēlējos nokļūt aiz labirinta sienas. Viņš nejautāja man, vai es to uzskatu par iespējamu. Viņš vienīgi painteresējās, kāds, pēc manām aplēsēm, ir labirinta sienu augstums.

Es atbildēju, ka to augstums līdzinās aptuveni četrām pelēm, kas uzrāpušās cita virs citas.

Pēc īsa pārdomu brīža viņš paziņoja: «Domāju, ka es tev varēšu palīdzēt.»

Es jautāju, kā tieši viņš domā man palīdzēt. Droši vien bija pamanāms, ka viņa ideja manī vieš lielas šaubas.

Taču tas netraucēja Lielajam izstāstīt par savu ieceri: «Es varu tevi uzsviest tur augšā. Kā tev patīk šāds variants?»

Tas bija kaut kas no fantastikas jomas, taču es zināju: Lielais ir pārliecināts, ka izpildīs savu solījumu.

Man prātā neienāca nekas cits kā tikai divi vārdi.

«Paldies, tev,» atbildēju ar dziļu pateicību.

«Tad ķeramies pie lietas,» piedāvāja Lielais un pasmaidīja.

Lielais piecēlās uz aizmugurējām ķepām un atbalstījās ar muguru pret sienu. Tad viņš aicināja mani ieskrieties un, nonākot pie viņa, palēkties gaisā. Es izdarīju, kā man lika – ieskrējos un palēcos. Tajā mirklī, kad atrados

lēciena visaugstākajā punktā, Lielais satvēra mani un ar spēcīgu rāvienu pasvieda gaisā. Nepaspēju pat attapties, kā manas acis izrādījās sienas augšējās malas līmenī, un tajā brīdī, kad sāku krist lejup, man izdevās pieķerties sienai. Es pievilkos un uzmanīgi nostājos uz sienas šaurās dzegas, cenšoties noturēt līdzsvaru.

Lūk, es biju nonācis līdz mērķim: kļuvi par peli, kas bija izkļuvusi ārpus labirinta un spēja redzēt tālāk, nekā citi uzskatīja par iespējamu; par peli, kura gatavojās atbildēt uz jautājumu, kas iepriekš radies daudziem, taču vienmēr bija palicis bez atbildes, jo atbildes uz to nemaz nevarēja būt. Drīz vien man bija lemts uzzināt, kurš tad pievāca mūsu sieru.

Un, starp citu, es negrasījos pie tā apstāties.»

Vai jums ir izdevies izklūt no kāda labirinta, kaut arī neviens cits to pat nemēģināja darīt? Ja atbildē ir «jā», tad kā jūs to paveicāt? Ja atbilde ir «nē», tad kas traucēja jums to paveikt?

